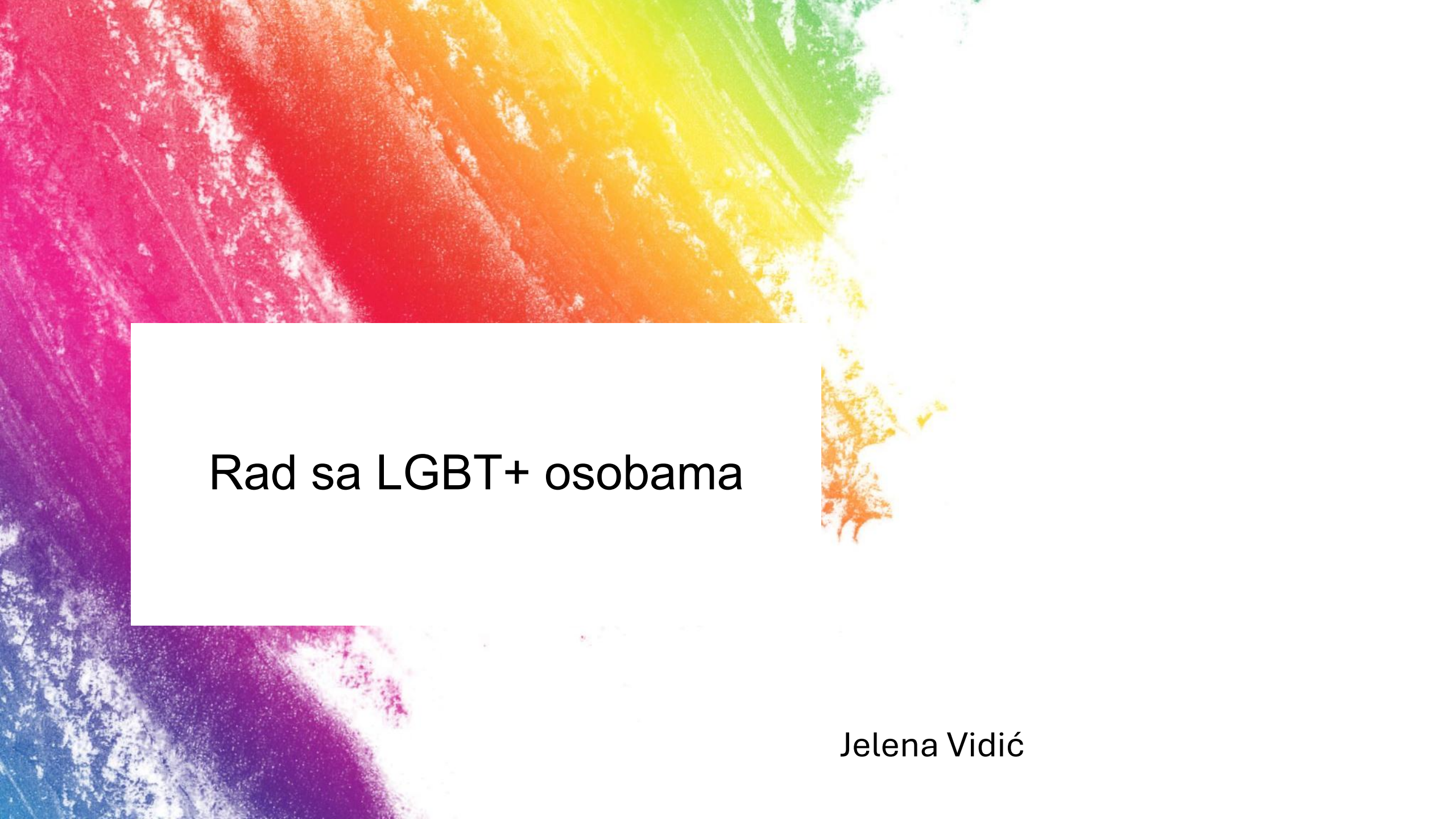

The background of the slide is a vibrant, textured rainbow gradient. The colors transition from deep purple and blue on the left, through magenta, red, orange, yellow, and green, towards the right. A white rectangular box is positioned on the left side of the slide, containing the title text.

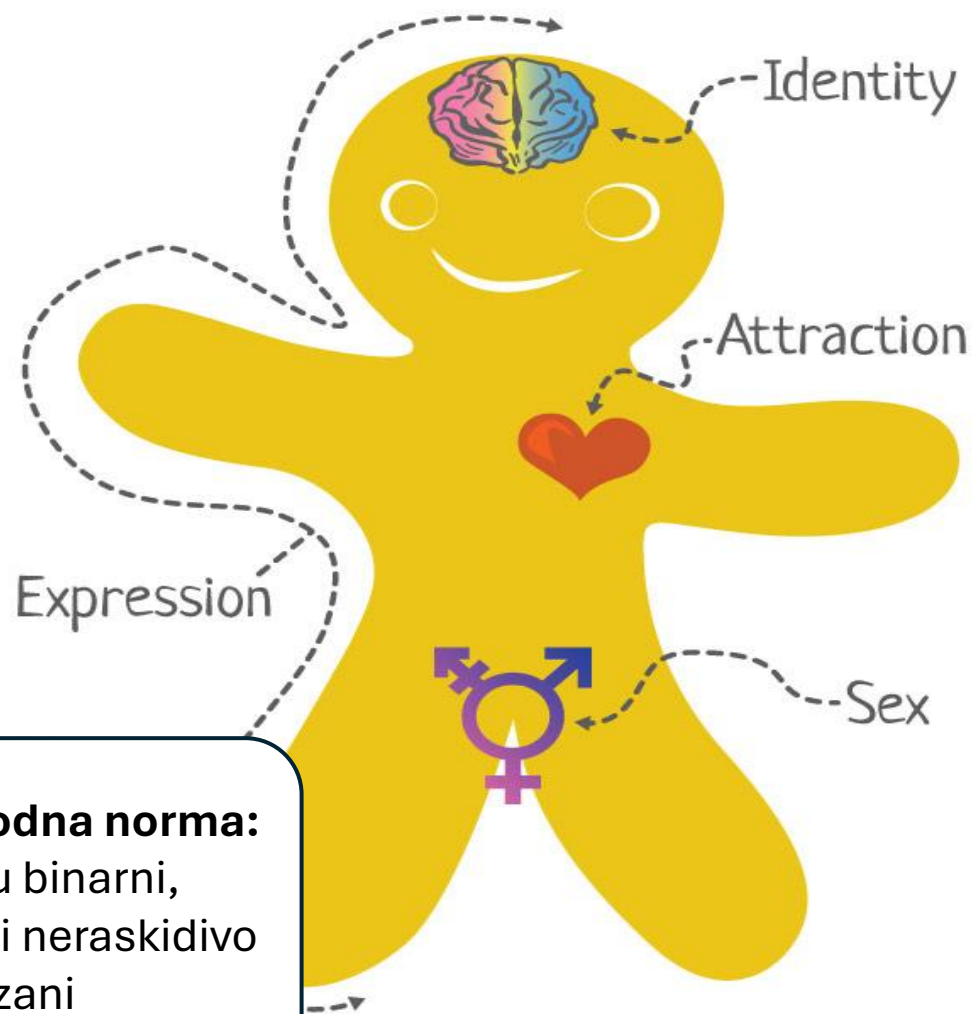
Rad sa LGBT+ osobama

Jelena Vidić

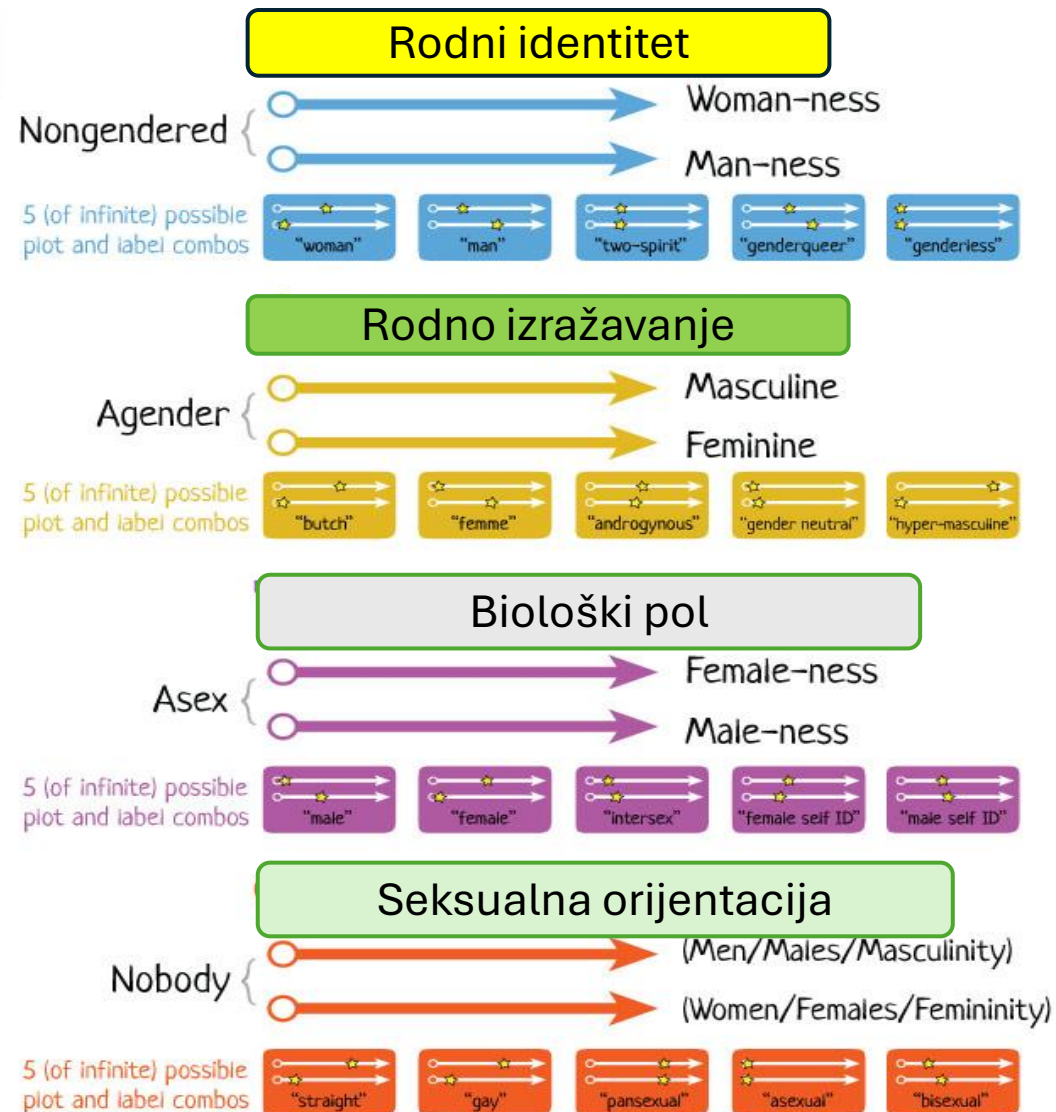
- Osnovni pojmovi
 - Manjinski stres i stigmatizacija; mikroagresije
 - Resursi i rezilijentnost
 - Rodna ideologija
-
- Ne postoji pogled niotkuda – afirmativni intersekcionalni pristup
 - Psihološka perspektiva

The Genderbread Person v2.0

Gender is one of those things everyone thinks they understand, but most people don't. Like *Inception*. Gender isn't binary. It's not either/or. In many cases it's both/and. A bit of this, a dash of that. This tasty little guide is meant to be an appetizer for understanding. It's okay if you're hungry for more.

Seksualna i rodna norma:
pol i rod su binarni,
nepromenljivi i neraskidivo
povezani

- **Pol** (muški, ženski, međupolnost/interseks)
- **Rodni identitet** (muški, ženski, nebinarni itd.)
 - Cisrodne osobe (pol i rodni identitet isti): žene, muškarci
 - Transrodne osobe (razlika pol-rodni identitet): muškarci, žene, nebinarne osobe
- **Rodno izražavanje** (maskulino, feminino, nebinarno)
- **Seksualna orijentacija:**
 - Heteroseksualna, istopolna/homoseksualna, biseksualna, panseksualna, aseksualna itd.

Rodna različitost

Rodna disforija?

- Transrodne i osobe koje se rodno ne konformiraju (TGNC)
- Nebinarne osobe – dodatna marginalizacija (Burgwal et al., 2019; Richards et al., 2016; Taylor et al., 2019)

APA (2015)

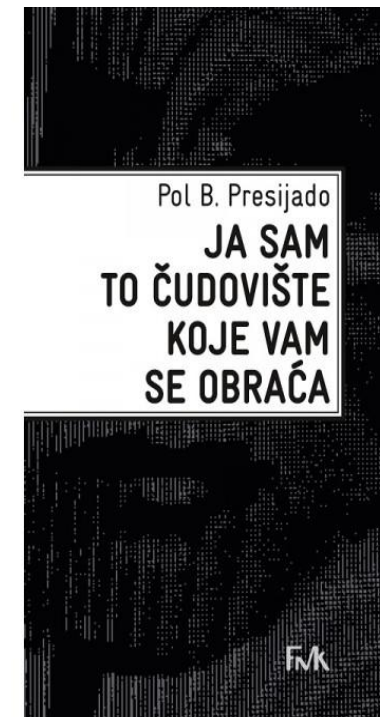
1. Rod je **nebinarni konstrukt** koji podrazumeva da **postoji spektar rodnih identiteta** koji nisu nužno u skladu s polom pripisanim pri rođenju

- preispitivanje rodnih normi i stereotipa
- stigma i mentalno zdravlje

2. **Seksualna orijentacija i rodni identitet** su različiti, ali povezani konstrukti

„**Izražavanje rodnih karakteristika**, uključujući i identitete, koji nisu stereotipno povezani s nečijim polom pripisanim po rođenju, **uobičajen je i kulturno različit ljudski fenomen**, koji ne bi trebalo da se ocenjuje kao inherentno patološka ili negativna pojava.” (WPATH, 2010)

„**Ne postoji naučno zasnovani kriterijum za diferenciranje normalnog i patološkog rodnog identiteta**, a način na koji se bilo koji rodni identitet razvija ostaje nepoznat i pitanje teorijskih pretpostavki.” (Drescher et al. 2012)

LGBTIQA+ osobe u društvu – stigmatizacija i
manjinski stres

**EVIDENTIRALI SMO 14 INCIDENATA MOTIVISANIH
HOMOFOBIJOM I TRANSFOBIJOM KOJI SU SE
DOGODILI NA DAN EUROPRIDE-A, DOK VULIN I
BRNABIĆ TVRDE DA IH NIJE BILO.**

<https://dasezna.lgbt/>

[Download PDF](#)

Staying safe at EuroPride Belgrade

Belgrade Pride has taken place without incident for the last eight years, partly due to a significant police operation to protect the event and participants and also because of precautions taken by participants themselves. By taking some precautions, and always being mindful of your surroundings and situation, you can protect yourself while visiting Belgrade for EuroPride.

Belgrade Pride have published useful safety information here.

Anti/rodna ideologija

Nemci će zahvaljujući novom zakonu moći da menjaju pol svakih godinu dana, dovoljno je samo da saopšte odluku

Nemačka vlada će najkasnije do kraja ove sedmice doneti nacrt Zakona o rodnom samoopredeljenju. Taj pravni aktu službeno utvrđuje društveni i biološki pol osobe bez obzira na stvarni biološki status. Radi se o tome šta je

Nenad Popović

@npopovicSNP · Follow

У тренутку када се као држава боримо на све начине да подржимо рађање, из Хрватске нам увозе геј сликовнице! То под хитно треба зауставити! Морамо да станемо на пут онима који желе да нас убеди да је у реду да "РОКО ИМА ДВЕ МАМЕ, А АНА ДВОЈИЦУ ТАТА".

ИЗАЗОВИ САВРЕМЕНОГ ЖИВОТА

Афера у Британији: деци мењају пол кад напуне три године

- Сексуална i репродуктивна права жена (развод брака, контрацепција, абортус)
 - Родно засновано насилје
- LGBTIQ+ (Istopolne zajednice + deca + transrodnost)

Stigma

- Stigma – svojstvo koje je duboko diskreditujuće i koje osobu svodi od „celovite i uobičajene ličnosti na prokuženu i otpisanu osobu“ (Gofman, 2009)

Diskreditujuće svojstvo → identitet

Pojavljuje se u **socijalnoj interakciji**

- Obezvredjivanje socijalnog identiteta osobe (Crocker et al, 1998)
- Razlike u moći (Link & Phelan, 2001)

- Etiketiranje
- Stereotipi
- Odvajanje mi-oni
- Diskriminacija i gubitak statusa
- U situaciji nejednakih moći

Stigma na institucionalnom i individualno-psihološkom nivou

- Dva nivoa ispoljavanja stigme:

1. Institucionalni (strukturni) nivo

- Nevidljivost
- Opravdanja i uputstva
- Heteroseksizam cisženderizam

- Homoseksualnost: 1973 (DSM-II)/1990 (SZO – ICD-10)
- Transrodnost/rodna različitost 2013 (DMS-V: gender dysphoria); 2019 (ICD-11: gender incongruence)

Srpsko lekarsko društvo i homoseksualnost (2005 -> 2008)

Kriminalizacija ili odsustvo regulative

Konverzivne prakse i „terapije“

2. Individualno-psihološki nivo:

Ispoljena stigma

Doživljena stigma - znanje o stigmati + iščekivanje, tj. anticipirana stigma

Internalizovana stigma: predrasuda i autostigma (Herek, 2007)

- Zločin iz mržnje

Mentalno zdravlje:
suicidne misli,
pokušaji suicida,
zlorabotrebA PAS,
anksioznost,
depresivnost

Manjinski stres (Mayer, 2003)

- Uticaj predrasuda na **mentalno zdravlje**
- Snažan stres kome su izložene osobe iz stigmatizovanih grupa koji je posledica manjinskog položaja

Stresori

- Individualni, ali i **društveni**
- Distalni i proksimalni
- Specifičnosti:
 - Jedinstvenost/aditivnost
 - Hroničnost
 - Društvena zasnovanost

Spoljašnji
stresogeni **dogadjaj**
(akutni/hronični)

Očekivanja takvih
događaja i
pripravnost

Skrivanje
identiteta

Internalizovani negativni
socijalni stavovi

Mentalno zdravlje

Veća zastupljenost teškoće s mentalnim zdravljem

63,4% gej mladića razmišljalo o suicidu (*23,9% hetero mladića)
9% razmišlja o suicidu u trenutku ispitivanja, a 4% ima plan

*Porodica – faktor rizika, ali o protektivni faktor
Diskriminacija, nasilje, neprihvatanje (Srdanović Maraš, 2013)

- 86% trans osoba iz Srbije razmišljalo o suicidu tokom života
- 39% razmišljalo o suicidu u prethodnih 12 meseci
- 24,5% pokušalo suicid
- 63% nije potražilo nikakvu pomoć (Smiley et al, 2017)

Posledica stigmatizacije i manjinskog stresa, a ne teškoće inherentne transrodnosti (Robles et al, 2016, Olson et al, 2016)

Mikroagresije

Svakodnevna mala nipodaštavanja i uvrede koje se često iznose automatski, a čije negativne i ponižavajuće poruke pošiljalac može, ali ne mora biti svestan (Sue, 2010)

Najpre u kontekstu rase i odnosa prema Afro-Amerikancima, a zatim za sve marginalizovane grupe.

Anti-trans mikroagresije (Nadal, Skolnik & Wong, 2012)

1. Upotreba transfobičnog govora i/ili upotreba neodgovarajućeg roda/zamenica;
2. Pretpostavka o **postojanju jednog univerzalnog transrodnog iskustva** (npr. “sve trans žene se bave seks radom”);
3. Posmatranje transrodnosti kao egzotične, a transrodnih osoba kao seksualnih objekata;
4. Nelagodnost/neodobravanje transrodnog identiteta;
5. Odobravanje rodne normativnosti i rodno binarnih ponašanja (npr. “to je posao za muškarca”);
6. Poricanje ili minimizovanje postojanja transfobije;
7. Pretpostavka da transrodnost predstavlja seksualnu patologiju ili abnormalnost;
8. Fizičke pretnje i uznemiravanje;
- 9. Poricanje transfobije na individualnom nivou** (minimizovanje i invalidiranje iskustva transrodne osobe);
10. Uskraćivanje lične telesne privatnosti (npr. postavljanje pitanja o genitalijama, javno komentarisanje);
11. Mikroagresije u porodici (npr. kroz insistiranje da je to faza koja će proći);
12. Systemske i sredinske mikroagresije (javni toaleti, pravosudni sistem, zdravstvena zaštita i javne isprave)

Resursi i rezilijentnost

Resursi za prevladavanje:

- Lični
- **Grupni** - pristup grupi i istaknutost identiteta; uverenja o SO/RI, odnos prema grupnoj pripadnosti, autovanost; razvoj **pozitivnog grupnog identiteta**

Rezilijentnost (Meyer, 2015):

- **Individualna** (strategije prevladavanja + podrška: porodice, prijatelja, drugi oblici podrške)
- **Zasnovana na pripadnosti (maninskoj) zajednici:**
 - doživljaj pripadnosti zajednici
 - peer podrška
 - pozitivni modeli/uzori unutar zajednice

“To znanje da možeš to da normalno živiš u Srbiji, čak i ako si trans, normalno u smislu... lik koji nam je držao grupu, on ima četrdeset godina, i da znam da je neko stigao do četrdesete godine i da ima dugu bradu i da živi, da ima posao, radi, sve, i kao biva najnormalnije lik, a trans je.”

Razvoj identiteta

- Kontekst: heteronormativnost i cishnormativnost
- Autostigma, tugovanje, ljutnja...

Intrapersonalni i interpersonalni **proces**

Različite **potrebe** od osobe koja pruža podršku

1. Zbunjenost i **konfuzija** u vezi s identitetom („Ko sam ja?"; poricanje – „Samo ovaj put...“)
2. **Poređenje** identiteta („Možda jesam..." „Da li je ovo samo faza?"; implikacije; važnost informacija)
3. **Tolerisanje** identiteta (početak prihvatanja – parcijalno prihvatanje; „nisam jedini/a..." – traženje zajednice)
4. **Prihvatanje** identiteta (vrednovanje identiteta + početak autovanja drugima)
5. **Ponos** zbog identiteta (+ ljutnja zbog diskriminacije, izolovanje, dihotomizovana slika sveta i ljudi; koping mehanizmi)
6. **Sinteza** identiteta (ovaj aspekt identiteta integrisan u ostale)

Coming out (autovanje)

Cass, V. (1979). Homosexual identity formation: A theoretical model. *Journal of Homosexuality*, 4 (3), 219-235.

Transrodnost – šta je važno da imamo na umu?

Medicinsko prilagođavanje pola

Usklađivanje/prilagođavanje tela rodnom identitetu

1987. formiran Beogradski tim za rodni identitet...

- **Psihološko/psihijatrijska procena i praćenje**

- Kabinet za transrodna stanja Kliničkog centra Srbije,
- Klinika za psihijatriju KBC dr Dragiša Mišović
- Institut za mentalno zdravlje

- **Hormonski tretman** (KCS i Institut za majku i dete)

- **Hirurško** usklađivanje tela s rodnim identitetom

Istraživanja jasno ukazuju na postojanje pozitivne veze između medicinsko prilagođavanje pola i pravno priznanja roda i **mentalnog zdravlja (Verbeek et al., 2020; Bränström & Pachankis, 2019; Dhejne et al, 2015 de Vries, Steensma, Doreleijrs, & Cohen-Kettenis, 2014 Mc Neil et al, 2012)**

Nekad: promena pola; sad: medicinska tranzicija, medicinsko prilagođavanje pola / rodno afirmativne intervencije (medican gender confirmation/affirmation)

Od 2011/2012. godine u Srbiji 65% troškova prilagođavanja pola iz medicinskih razloga na teret obaveznog zdravstvenog osiguranja

Gatekeeping ili model informisanog pristanka?

- 1987-2006. 147 osoba (Vujović et al, 2019)
- Poslednjih desetak godina raste broj osoba (Duišin et al, 2017), što odgovara iskustvu iz drugih zemalja (Arnoldussen et al., 2020; Handler et al., 2019) + nebinarne osobe i individualizacija tretmana

Pristupi transrodnosti – klasična i alternativna paradigma

Klasična paradigma:

- stručnjaci za MZ kao čuvari kapije
- identifikovanje „pravih“ transpolnih osoba koje će *potpuno* „promeniti pol“

Alternativna paradigma:

- rodna različitost kao nepatološki fenomen;
- rod kao spektar – „ne postoji jedan način da se bude transrodan“ (Bockting, 2008, str. 2015)
- Stručnjaci za MZ kao podrška
- WPATH: Standardi nege zdravlja transpolnih, transrodnih i osoba koje se rodno ne konformiraju (SOC7, 2012; SOC 8, 2022)
- APA (2015): Smernice za psihološku praksu sa transrodnim osobama i osobama koje se rodno ne konformiraju

Uloga saveznika/ca – model heteroseksualnog identiteta (Mohr, 2002)

1. **Demokratska** heteroseksualnost (cisrodnost)

SO_RI samo izražavanje individualnih razlika koje su prirodne, ali nisu od presudnog značaja

2. **Kompulsivna** heteroseksualnost (cisrodnost)

Heteroseksualnost kao jedina prihvatljiva/moralna + oblik ponašanja (konverzivne prakse)

3. **Politizovana** heteroseksualnost (cisrodnost)

LGBTIQA+ osobe hrabre i potlačene, promišljanje sopstvenih privilegija, osećanje krivice i ljutnje zbog svog učešća u hetero/cis/normativnim praksama

4. **Integrativna** heteroseksualnost (cisrodnost)

Svi učestvujemo u opresivnom sistemu; SO_RI kao kontinuum, intersekcionalnost

Kuda dalje?

Sistemi podrške

Individualni nivo: **afirmativna** praksa (znanja + stavovi!)

 Cis/heteronormativnost (ne pretpostavljati i ne reprodukovati)

 Patologizacija

 „Faza“

 Pitati za ime i zamenicu na početku rada

 Inkluzivnost kad pitamo za partnerske odnose: osoba, partner/partnerka

 Otvorenost da čujemo, da učimo, da budemo tu, da pratimo osobu, da prihvatamo moguće promene, da se informišemo

Društveni nivo: rad na smanjenju stigme!

Resursi

Beograd

Da se zna [Da se zna | Pravna i psihološka podrška LGBT+ osobama](#)

XY spectrum [XY Spectrum – Organization for sex and gender variant persons](#)

Geten, centar za prava LGBTIKA osoba [Geten \(transserbia.org\)](#)

Kolektiv Talas TIRV [Talas – Organizacija za trans osobe i naša prava, koju su osnovale trans osobe](#)

Egal [Egal | Facebook](#)

[Labris](#), organizacija za lezbejska ljudska prava

Novi Sad

Grupa Izadi [Izadi \(izadji.rs\)](#)

[Vodič](#) kroz tranziciju za trans osobe u Srbiji

Standardi nege zdravlja 8. verzija ([na hrvatskom](#)) i Standardi nege zdravlja 7. verzija ([na srpskom](#))

[Priručnik](#) za LGBT psihoterapiju

Hvala na pažnji!

vidic.jelena@gmail.com